

Inhoud

Opening	9
1. Wat ging er mis?	19
Sociaal Democraten, waarom is verloren?	21
Nieuw Links, hier ging het mis	29
2. Wat zijn de verschijnselen?	41
PvdA, een zoekende partij	43
D66, een dolende partij	60
VVD, een (de)loyale partij	65
CDA, een machteloze partij	74
NSC, een partij van bestaanszekerheid	79
Schuivende panelen	86
Immigratie, bedrijfsleven en empathie	93
Cultuurrelativisme, kap ermee	100
Gaza, quo vadis?	112
Oorverdovende stilte bij feministen	118
Populist, scheldwoord of geuzennaam	122
Elite, gezalften	128
Kiezers zijn verliezers	136
Marx heeft gewonnen!	139
Kijk uit voor psyops!	146
Rechts is geestesziek	149
Kletsmajoren zijn onder ons	153
Onafhankelijke berichtgeving, een voorbeeld	156
Pensioenfondsen zijn geen activisten	161
Verzorgingsstaat op de schop	169

Getto's, wie kent ze niet	174
“Nederland is altijd immigratieland geweest”	178
Vrouwen worden linkser, mannen conservatiever	183
Onderwijs, kan het nóg slechter?	188
Het moet zoals het kan	195
Klimaatverandering, rechts of links	199
Ursula en de val van de EU	209
Letta's rapport is een snelweg naar autocratie	214
Wir haben es gewusst	211
Een wereldregering bouwen, why not?	224
De internationale rechtsorde in de steigers	232
Dienstbaarheid en gemeenschapszin	235
3. Waar ligt de toekomst van links?	241
Keer om!	243
Nawoord	249
Verantwoording	254
Literatuur	257

Opening

“We hebben geen armoede. Kijk naar de lichtjes in New York. We hebben geen politiek van armoede. Kijk naar de welvaart”, zei gouverneur Cuomo. Ja, daaronder is de werkelijkheid. De mensen van de armoede, uit de vuilnisbakken pakken, van de sloppen, de werkelijkheid is diegenen die in het donker zitten. ‘Denn die einen sind im Dunkeln. Und die anderen sind im Licht. Und man siehet die im Lichte. Die im Dunkeln sieht man nicht.’ Dreigroschen Oper. Dat is de werkelijkheid.” Dr Joop den Uyl, partijleider van de PvdA, sprak in 1986 over de tweedeling in de Nederlandse samenleving. Wat was hij een bevlogen spreker. Ik keek graag naar zijn zeer inspirerende optredens. Ik ging naar school op Christelijk Lyceum Buitenveldert. Joop den Uyl woonde vlak bij de school. Ik heb wel eens gezien hoe hij werd opgehaald door de dienstauto. De chauffeur was zo vriendelijk – op suggestie van Den Uyl – om de vuilnisbak buiten te zetten op de stoep. Vervolgens werd Joop uitgezwaaid door zijn liefhebbende vrouw Liesbeth. Dat waren tijden meneer...

Na de middelbare schooltijd heb ik van 1967 tot 1974 aan de Universiteit van Amsterdam macro-economie en economische sociologie gestudeerd. Deze periode was inclusief drie jaar assistentschap en tussentijdse militaire

diensttijd. Ik had een appartement om de hoek bij het Singel in Amsterdam. Voor mij was het een interessante tijd met Provo, rellen, politie zwaaiend met knuppel in motor met zijspan op de Dam en Kalverstraat, Maagdenhuisbezetting, Flowerpower, supermuziek en de seksuele liberalisatie. In de begin jaren zeventig is mij aan de universiteit diverse malen een mondeling tentamen geweigerd omdat ik de stof niet vanuit marxisme wilde benaderen. In die tijd meldde een studievriend me dat hij van de ene op de andere dag niet meer Gereformeerd was, maar dat hij marxist was geworden. Als je er echt bij wilde horen dan moest je zeggen dat je marxist was. O wee als je een rechts geluid liet horen. “Dan sla ik je op je bek”, zoals een medestudent mij tijdens de Studentenopstand toevoegde. Je ging aan jezelf twijfelen als je niet meedeed met links. Er werd geclaimd dat men ethisch superieur was. Men droeg dezelfde kleding, twee smaken: beige ribfluwelen broek met dito battle dress jasje of idem, maar dan in spijkerstof. Op de sociëteit van het corps droeg je jasje-dasje, maar men was links. Links greep in een paar jaar om zich heen bij wetenschap, kunst & cultuur, politiek en media. Dat was verbijsterend. Meningingen gingen plotseling overeenstemmen vanuit een vooropgezet construct. Men zou het een bewustzijnsvernauwing kunnen noemen, ‘framing’, brainwashing. Partijleider van de PvdA Joop den Uyl had niets met de Studentenopstand. Het was een revolutie van hoogopgeleiden en de toekomstige elite die zich links noemde. Den Uyl zat juist aan de geheel andere kant van het spectrum, de laagopgeleiden en de armen. Hij sprak niet voor de top, maar voor de bodem.

Ik heb een aantal jaren gewerkt bij het Verbond van Nederlandse Ondernemingen, VNO en ABN en vermogensbeheerders, niet bepaald linkse instellingen, dacht ik. Maar ook daar was in de jaren zeventig het correcte gedachtegoed algemeen gangbaar. Dat is logisch verklaarbaar, want de hoogopgeleide medewerkers hadden correct denken op de universiteit met de paplepel ingegoten gekregen. De basis werd gelegd voor hoe we moesten denken over maatschappelijke kwesties en over onze niet zo heldhaftige historie. Eind jaren zestig en begin zeventig, waren aller ogen gericht op Mao, Marcuse, Che Guevara, Trotski en natuurlijk Fidel Castro. De hele sfeer op de universiteit was brisant revolutionair, mede aangestoken door de bekende studentenleiders vanuit Parijs en Berlijn. De clash tussen studenten en niet-gelovers, was heftig. Prof. Hans Daudt (1925-2008), hoogleraar politicologie aan de Universiteit van Amsterdam, heeft er ernstig onder geleden. Op mededogen van de studenten kon hij niet rekenen. Niks Flowerpower, er werd bikkelhard met hem afgerekend. Uitwisseling van gedachten en waarheidsvinding waren minder belangrijk dan ideologie. Kennis en kunde gekoppeld aan autoriteit was verdacht en kon stelselmatig kopje kleiner worden gemaakt.

Op de universiteit zat ik als student-assistent op het Europa Instituut op een kamer met marxist en politoloog wijlen Meindert Fennema, later hoogleraar politicologie. 'Herinneringen van een meeloper' heet het boek dat Fennema schreef over zijn leven als student en docent aan de universiteit en als actievoerder en lid van de Communistische Partij Nederland, CPN. Hij

zei er spijt van te hebben. Dapper dat hij zo door het stof ging. Fennema bleef lid van de CPN tot 1991 toen de partij werd opgeheven. Doorgaan tot het niet meer kon. Stalin (66 miljoen doden), Mao (100 miljoen doden), Pol Pot (3 miljoen doden), nam je voor lief. Het doel heiligt immers de middelen voor een utopische samenleving. Die utopie zal er nooit komen. Joop den Uyl had niets met utopisme. Hij was realist en liep niet met zijn hoofd in de wolken. Ik kon dat goed met hem meevoelen. Natuurlijk moet je Den Uyl beschouwen in zijn tijd. Toch betreur ik het dat we zo ver zijn afgegleden van alles wat hem zo eigen was en wat hem zo geweldig maakte.

Links, rechts, top down, bottom up

Is een indeling naar links en rechts eigenlijk zinvol? Ja, ik acht dat zinvol omdat in de praktijk van alle dag het nog steeds volop gehanteerd wordt. Daartegenover staat dat het tot verdeeldheid kan leiden. Ik handhaaf de indeling vanuit praktische overwegingen. Het lijkt me verstandig om enige duiding te geven aan deze begrippen.

De termen links en rechts zouden zijn ontstaan na de Franse Revolutie van 1789. Degenen die links of rechts in het parlement zaten werden politiek links of politiek rechts genoemd. Al dan niet koningsgezindheid speelde daarbij een rol. De begrippen links en rechts betroffen na de Tweede Wereldoorlog in Nederland in eerste instantie het onderscheid tussen sociaaldemocraten en liberalen aan de linkerkant en religieuze partijen zoals KVP, ARP en CHU ter rechterzijde. Links en rechts zijn geen statische begrippen. Links streed ooit vooral voor

de belangen van de arbeiders. Rechts gold als elite, establishment, mensen met geld en macht. Dat is fors gaan schuiven naar een fundamenteel ander en tegengesteld wereldbeeld tussen rechts en links. In de vorige eeuw tot eind jaren zestig gingen de termen links en rechts vooral over economische thema's. Sindsdien is het onderscheid meer sociaal-cultureel gericht, zoals over migratie, identiteit, discriminatie of gender. Links wenst een sterke overheid die streeft naar een gelijke verdeling. Rechts wil juist dat de staat zich bescheiden opstelt en de vrije markt de ruimte laat. Links richt zich vaak op de multi-culturele samenleving en internationale samenwerking. Rechts redeneert nu bottom up vanuit het belang van de gemeenschap, het volk, de rituelen en de traditie van het land, conservatief. Links heeft een top down benadering, kosmopolitisch, vanuit het belang van de wereld en werelddelen, veranderingsgezind, progressief. Links of rechts is soms moeilijk te onderscheiden, omdat een partij sociaal-cultureel rechts kan zijn, maar bijvoorbeeld klimaatalarmistisch is, wat tegenwoordig als links wordt aangemerkt. De begrippen links en rechts bestaan niet in absolute zin. Het is telkens gerelateerd aan de soort samenleving. In dit boek is het gerelateerd aan de liberale Nederlandse rechtsstaat. De begrippen links en rechts zijn in de rechtsstaat Verenigde Staten anders dan in autocratieën als China en Rusland. Er is geen eenduidige definitie voor extreem rechts. Doorgaans wordt het gezien als een vorm van etnisch nationalisme en militant. De AIVD verstaat onder extreem links antifascistisch extremisme en anarchistisch extremisme. Diverse vormen van marxisme kunnen

extreem links genoemd worden. Het lijkt contraproductief om politieke partijen die rechtstatelijk opereren extreem of radicaal te noemen, tenzij er fascistoïde, anarchistische of marxistische tendensen zich voordoen.

Marxisme en fascisme

Marxisme geldt als extreem links en is bij uitstek een top down systeem. Het drijft als mondiaal veroveringssysteem naar steeds extremere horizonten. Marxisme heeft het aureool van 'steun voor de zwakkeren en onderdrukten' en 'ieder draagt bij naar eigen kunnen en krijgt naar eigen behoefte'. Maar draagt ieder wel bij naar eigen kunnen en waaruit bestaan die behoeften en zijn die wel reëel? De gedachte van broederschap en 'kameraden' is aantrekkelijk voor idealisten. We kunnen allen broeders zijn. Dat is paradijselijk.¹ In het communisme gelden allerlei slogans van compassie om een morbide systeem overeind te houden. Het zou op zich een goed systeem zijn, maar is verkeerd uitgevoerd, zo wordt dan gezegd. Communisme heeft nergens gewerkt.

Fascisme, zoals in Italië is ontwikkeld, wordt als een separate stroming beschouwd, maar in oorsprong geldt het als een variant op het marxisme. Het is ontwikkeld door voormalig marxisten, zoals door de filosoof, politicus en ex-marxist Giovanni Gentile (1901-1944). Fascisme geldt als rechts, maar diverse auteurs zetten daar vraagtekens bij. Fascisme is een top down revolutionaire

---

1 Vooral Joden zijn gecharmeerd van het communisme, in de Sovjet Unie. De Frankfurter Schule, begin vorige eeuw, was gevuld met communistische Joden.

en utopische stroming. Rechts, conservatisme, is niet top down maar bottom up en is niet utopisch.

Betwist wordt of nazisme een puur fascistische stroming is. Dat is terecht, want nazisme heeft weinig van doen met de opzet van het Italiaanse fascisme. Nazisme is los van fascisme tot stand gekomen. Nazisme is wat anders dan fascisme. Adolf Hitler werd lid van de socialistische partij in Duitsland en gebruikte deze partij als basis voor zijn gewelddadig en racistisch imperialisme, wat hij nationaal socialisme noemde. Betwijfeld wordt of dit rechts genoemd mag worden in de zin van de grondleggers van rechts conservatisme, zoals bijvoorbeeld in de traditie van grondlegger en filosoof Edmund Burke. Rechts is contra geweld, hetgeen immers tradities kapot zou maken. Overigens misbruikte Hitler het woord 'nationaal' want zijn streven was allerm minst in het belang van de natie. Het heeft de Duitse natie te gronde gericht.²

Verdriet

In Nederland is de Partij van de Arbeid na de Tweede Wereldoorlog de belangrijkste pijler op links. Het is vooral deze partij geweest die het voortouw heeft genomen bij de opbouw van de verzorgingsstaat, bottom up. Daar kwam de eind jaren zestig van de vorige eeuw verandering in. Door de vernieuwingsbeweging 'Nieuw

---

2 Voor meer inzicht verwijs ik naar S. Hafner 'Kanttekeningen bij Hitler', de boeken van Jacob de Kadt, ex-PvdA, (1897-1988) die ik verderop aan de orde stel, of de auteur Robin te Slaa 'Wat is fascisme?', H. Woller, 'Mussolini, de eerste fascist', F. Bosch, 'Kafkaïstan' of auteurs van de Oostenrijkse School.

Links' ging de Partij van de Arbeid, PvdA, van bottom up naar top down. 'Nieuw Links' was een kosmopolitische beweging met een bij uitstek globalistische benadering. De premiers van de PvdA dr. Willem Drees (1886-1988) en dr. Joop den Uyl (1919-1987) zijn exponenten van de 'bottom up' benadering, in het belang van de Nederlandse burgers, de belastingbetalers. Men zou ze 'populistisch socialistisch' kunnen noemen. Dat botste logischerwijze met Nieuw Links. Ze konden zich niet, respectievelijk moeilijk, met Nieuw Links verenigen. Was het beter geweest als de PvdA die afslag toen niet had genomen? Daar ga in dit boek op in.

De titel 'Links Verdriet' schoot me te binnen toen Martin Bosma tot Tweede Kamervoorzitter verkozen werd en Kamerleden ter linkerzijde toen verdrietig keken. Linkse politieke partijen zijn ook verdrietig omdat zij het gros van de kiezers te weinig weten te bereiken. Dat is te betreuren, niet alleen voor deze partijen, maar ook voor ons land. Voor een evenwichtig functioneren van onze democratie acht ik het wenselijk dat partijen elkaar niet a priori uitsluiten en dat er een min of meer evenwichtige politieke balans is. Die balans is nu zoek. De oorzaken worden echter niet onderkend of ze worden genegeerd.

De tweedeling waarover dr. Joop den Uyl sprak is er weer, en al een hele tijd. Maar de PvdA treedt nu veel minder op de voorgrond en ik zie geen bevlogen spreker op links aan het firmament. Er is geen inspiratie, terwijl de noden toch evident zijn. Linkse partijen verliezen fors in West-Europa. Ze vragen zich verwonderd af hoe dat komt. "*We moeten het beter uitleggen*" en "*We moeten*

beter luisteren” wordt gehoord, maar het zit dieper. Een open discussie daarover op links moet van de grond komen, dunkt me. In het korte bestek van dit boek maak ik de volgende onderverdeling.

1. Wat ging er mis?
2. Wat zijn de verschijnselen?
3. Waar ligt de toekomst van links?

Verdriet wordt omschreven als lijden, geestelijke pijn voelen. Dit boek gaat over verdriet van links. Maar ook ik voel verdriet, want is het niet om te janken dat de polarisatie in ons land zo is toegenomen over de afgelopen decennia. Dat gaat me aan het hart en ik zou willen dat de kloof kleiner wordt. Dit boek kan worden gezien als een handreiking om inzicht te verwerven in de politieke omstandigheden en om daarop actie te nemen. Ik geef een historische duiding aan de ontwikkeling van het linkse gedachtengoed. Ik ben allerm minst uitputtend. Het gaat me om een helicopterview. Ik ben columnist; de hoofdstukken zijn afzonderlijk te lezen. Laten we beginnen.

Frits Bosch

Vasthouden aan beginselen wordt slecht beloond

- Joop de Uyl

1.

Wat ging er mis?

Sociaal Democraten, waarom is verloren?

Een poging tot reconstructie

Socialisme is een politieke maatschappijvorm, economische filosofie, gebaseerd op socialisatie en het collectief eigendomsrecht van de productiemiddelen. Kerngedachte binnen deze stromingen is dat het collectief de hoogste beslissingsbevoegdheid heeft over de verdeling van macht en goederen. In de sociaaldemocratie wordt (meestal) niet langer gestreefd naar de onversneden vorm van socialisme.

Er zijn diverse definities van sociaaldemocratie gangbaar. Doorgaans wordt gesteld dat de sociaaldemocratie van oorsprong een parlementair ingestelde variant van de bredere socialistische beweging is, om door middel van verkiezingen en hervormingen van het kapitalisme, tot een meer gelijke samenleving te komen. ‘Gelijk’ betekent volgens de Grondwet gelijkberechtigd en in principe gelijk gewaardeerd. Bij sociaaldemocraten betekent ‘gelijk’ gelijke kansen en gelijke uitkomsten. Er zijn echter nooit gelijke kansen. Ongelijke kansen begint waar je wieg staat. Er is wel het streven naar het optimaal benutten van talenten en emancipatie. Er zijn ook nooit gelijke uitkomsten. Het communisme heeft dit overtuigend aangetoond.

Niet-aansprekende topics voor het gros der kiezers

De verkiezingsuitslag van de Tweede Kamer verkiezingen 2017 was desastreus voor de Partij van de Arbeid. Het verlies van 29 van de 38 Kamerzetels was nog nooit eerder vertoond. Het kwam keihard aan. De kiezer laat weten *“wij vinden de partij niet meer aantrekkelijk. Wij voelen ons niet meer door jullie goed vertegenwoordigd.”* De verkiezingsuitslag van de Tweede Kamer verkiezingen 2023 was nog desastreuzer voor links met een verlies van 18 zetels. De PVV koerst op moment van schrijven rond 40 zetels in de polls, twee maal GL/PvdA. De SP kalft verder af, richtingloos. Waarom is links nu zo klein? Waarom heeft links alweer zo sterk verloren? Waarnemers zoeken een verklaring, maar het lijkt ze matig te lukken.

Het onderzoek in januari 2024 van bureau I&O in opdracht van Universiteit Leiden biedt enig soelaas voor een eerste duiding van het verlies op links. De conclusie is dat links onder alle doelgroepen heeft verloren maar het meest onder laag- of niet-opgeleiden en MBO/Havo en Vwo. Er wordt het minst verloren onder WO'ers, de kleinste groep. Dat betekent dat links vooral verloren heeft onder traditioneel linkse doelgroepen, de (voorheen) arbeiders en middenstanders. Dat proces is al lang gaande. De PvdA wordt al vele jaren een 'regenten' partij van hoogopgeleiden genoemd, die de taal van laag opgeleiden niet meer spreekt.

Het NKO, Nationaal Kiezersonderzoek, bevestigt het I&O onderzoek. NKO meldt dat uit onderzoek blijkt dat al voor 2010 de PvdA de stem van de arbeiders verloren is.

GroenLinks/Partij van de Arbeid, GL/PvdA, veroverde bij de Kamer verkiezingen in november 2023 25 zetels dankzij strategisch stemmen, weg van Volt en D66. GL/PvdA wordt gezien als een stem op klimaat, weinig populair bij de grootste kiezersgroep, lagere klassen en midden klassen. Migratie, Bestaanszekerheid, Wonen en Stikstof zijn ‘issue owners’ van PVV, NSC en BBB. PvdA was traditioneel issueowner van de factor Arbeid. Dit verdween met de komst van partijleider Frans Timmermans, PvdA, die issue owner is van Klimaat en bij de EU aan de basis stond van de massa immigratie, zie hoofdstuk ‘Een wereldregering bouwen, why not?’ Dit verlies werd benadrukt door de koppeling van de PvdA met GroenLinks als issueowner van Groen. Uit het NKO onderzoek blijkt voorts dat kiezers steeds minder honkvast zijn. Ze switchen en wensen leiderschap en daadkracht. Dat troffen ze te weinig aan bij links en meer bij de PVV. NSC, PVV en BBB boden ‘hope value’, links niet. De VVD liet het kabinet op immigratie klappen maar had niet de juiste kaarten na kabinetten Rutte om daarop te kunnen scoren. D66 bood kiezers voorheen ‘hoop en verwachting’, maar maakte het niet waar. Immigratie was het centrale thema en werd gekoppeld aan de woningmarkt, veiligheid, arbeidsmarkt en terrorisme. Het speelde allemaal in de kaart van de PVV en links zat naast de kiezersgunst. Het verlies van links was niet nieuw. De enorme winst voor de PVV was dat wel.

Links-rechts

Door de politieke verschuiving is de indeling links-rechts aan slijtage onderhevig. In de jaren vijftig van

de vorige eeuw gold links voor het opkomen voor de belangen van arbeiders en voor het opbouwen van de verzorgingsstaat. Rechts gold voor het establishment. Links en rechts hebben stuivertje verwisseld. Links geldt nu voor de zich progressief noemende elite, de hoogopgeleiden. Burgers die geconfronteerd worden met de immense nadelen van de massale komst van immigranten in hun wijken worden ‘xenofob’ genoemd. Asielzoekers krijgen voorrang bij de toewijzing van woningen.

Rechts geldt nu voor opkomen voor de sociaaleconomische én sociaal-culturele belangen van burgers. Rechts staat daarmee centraal in de macht. Het is opvallend hoe breed, onder alle lagen van de bevolking, rechts ingedaald is. Links heeft zich structureel buiten de macht gemanoevreerd, bijna willens en wetens. Vele kiezers zijn hevig teleurgesteld in het beleid van een (namaak) liberale premier. Het leidde tot chaos waardoor vele sectoren op tilt kwamen te staan. Lang wist de charmante Rutte aan de touwtjes te trekken. Abraham Lincoln: “you can fool some people all of the time, and all people some of the time.” Maar: “you can fool all of the people all of the time” gold lang. Vele kiezers wisten in 2023 tot het laatste moment niet op wie ze zouden stemmen. In het stemhokje stellen zij zich de vraag: “wie komt op voor mijn belangen?” Antwoord: “Rechts”!

Hoezo links beleid?

Critici zullen zeggen: hoezo links beleid? Sinds het kabinet Den Uyl is er geen echt links kabinet geweest.

In Nederland waren CDA en VVD aan de macht. Belangrijke publieke voorzieningen, zoals bijvoorbeeld in de zorg, werden geprivatiseerd. Marktwerking was het toverwoord. Dus hoezo heeft een 'links kartel' de macht? Om met Den Uyl te spreken: twee dingen goed begrijpen. De overheid dringt door tot in de haarvaten van de samenleving met een overmaat aan regelgeving, toeslagen en subsidies. Het aantal ambtenaren is meer dan verdrievoudigd. De overheidsuitgaven zijn in de kabinetten Rutte verdubbeld. Alle partijen wisten niet te ontkomen aan de indoctrinatie van de Lange Mars door de Instituties. Ook CDA en VVD zijn daar exponenten van. Het progressieve verhaal werd dominant, in de instellingen, de wetenschap, het onderwijs, de kunst, het bedrijfsleven, genderbeleid. CDA en VVD bogen mee met links. Links nam Nederland over. Bovendien, is ooit immigratiepolitiek aan 'het volk' voorgelegd? Is ooit de multiculturele samenleving aan het volk voorgelegd? Is ooit de euro aan het volk voorgelegd? Nee.

'Progressief'

Links heeft ook verloren onder de groep die slim genoeg moet zijn om de boodschap te begrijpen: de hoger opgeleiden. Ook Gij Brutus! De partij komt niet alleen niet meer op voor de belangen van de lager opgeleiden maar blijkbaar ook onvoldoende voor de belangen van hoger opgeleiden. Ook hoger opgeleiden hebben meer rechts gestemd. Kiezers gingen kortstondig naar D66 op basis van de (misplaatste) beloften van Sigrid Kaag. Nu gingen ze kortstondig naar de beloften van Pieter Omtzigt. De hoofdthema's van de verkiezingen van 2023 waren:

1. Immigratie
2. Wonen
3. Identiteit
4. Stikstof
5. Climate Change
6. Identiteitspolitiek
7. Europese Unie.

Immigratie was het centrale thema, al zo lang onder het tapijt geschoven, maar nu kwam het als een tsunami naar buiten. Het werd in verbinding gebracht met Wonen. Op de onderwerpen 1 t/m 4 gaf links niet thuis of contra de belangen van de (lagere) kiezers. De onderwerpen 4 t/m 7 vond links belangrijk, maar de meeste kiezers niet. Voor links was climate change een belangrijk thema: 28 miljard voor 0,000036 graad minder opwarming. Daar dacht het gros van de kiezers anders over. Starters kunnen geen huis betalen en de armoede neemt toe in ons land. Op de Zuid-as toucheren juristen tussen 500 en 1.800 per uur en stemmen links. De bordjes zijn verhangen. De rechtse partijen zijn ‘klassiek’ links (lagere klassen, de grootste kiezersgroep) en linkse partijen zijn ‘klassiek’ rechts (hogere klassen, de kleinste kiezersgroep). In geen van de partijprogramma’s van linkse partijen is immigratie opgenomen als apart item. Geen van de linkse partijen lijken te voorzien dat de Europese Unie lang niet altijd voordelig is voor de ‘gewone man’.

Overige onderwerpen

Diverse onderwerpen ontbraken in de discussies naar de verkiezingen van 2023:

8. Nederland Narcostaat. Dit onderwerp laat ik verder rusten en ik verwijs naar mijn boek Kafkaïstan hierover.
9. Cultuurrelativisme. Dit komt verderop aan de orde.
10. Pensioenstelsel handhaven zoals het is. Dit komt verderop aan de orde.
11. Verzorgingsstaat deels herzien. Er kan nooit gesteld worden “je bent arm en dat ligt per definitie aan jezelf”, maar sommige ontevreden lijken te weinig actief om iets aan hun eigen situatie, die zij als onterecht beschouwen, te doen. Het is niet de taak van de overheid om wat door individuele inspanningen verworven is en waarvoor risico’s genomen zijn af te romen om anderen, die te weinig actief zijn, te helpen. Denk aan het hele miljarden verslindende circus van toeslagen, subsidies en uitkeringen, deels terecht, deels onterecht verstrekt. De prikkel om te werken en te presteren moet groter worden waardoor de arbeidsmarkt minder krap wordt. Hier dient de verzorgingsstaat herzien te worden.
11. Belastingstelsel geheel herzien. Alsmear sleutelen aan het huidige belastingstelsel, zoals we al decennia doen, werkt niet meer. Meer werken moet lonen. Thans kan meer werken onder de streep tegenvallen. Bijzonder hoogleraar arbeidsmarkt, Tilburg University Bas Starink³: ‘De marginale druk, het belastingtarief dat je betaalt over je laatstverdiende euro inclusief verlies van toeslagen, is hoog en bovendien niet transparant. Het kan oplopen tot 92%

---

3 B. Starink: ‘Hoe meer werken wél meer kan lonen’, Het Financieele Dagblad, 11-6-24

(2024), wat betekent dat je slechts 8 eurocent netto overhoudt. De stimulans om meer te werken is er voor veel mensen nauwelijks... Door inkomstenbelasting te variëren naar zowel uurloon als aantal gewerkte uren per week daalt de marginale belastingdruk. Zo ontstaat er een individuele prikkel om meer te gaan werken.” Hoe lang speelt dit al niet? Dit is een belangrijk thema voor de coalitiepartijen om te scoren.

12. Digitalisering en kunstmatige intelligentie.
13. Rechtsstaat handhaven. Terroristische acties van klimaat- en pro-Palestina actiegroepen effectief teengaan.
14. Concurrentiepositie Nederland. Tijdens dertien jaren Rutte is die positie achteruitgegaan. Het bedrijfsleven staat er slechter voor met daling van de productiviteit, arbeidsmarkt (loonkosten, krapte), kwaliteit van financiële markten, achteruitgang van infrastructuur (wegen, treinen, bruggen, logistiek, energie), technologische infrastructuur (telecom, cyberveiligheid, aanbod technici, achteruitgang onderzoek en ontwikkeling.

Scheppen is scheiden en daarom is opruimen creatief

- Joop den Uyl

Nieuw Links, hier ging het mis

Nieuw Links is een politieke stroming, een vernieuwingsbeweging, binnen de PvdA. Het was een soort mini Culturele Revolutie en is te beschouwen als het kantelpunt in de linkse politiek. Links werd opnieuw gedefinieerd. Het zorgde er uiteindelijk voor dat links afdreef van de oorspronkelijke kiezersgroep, de arbeiders. Links werd elitair, kosmopolitisch en regentek. Het zorgde voor een breuk in de Nederlandse politiek. Het legde de kiem voor de huidige benarde positie waarin links thans verkeert. Dit werd niet meteen duidelijk vanwege enkele charismatisch PvdA bestuurders zoals Wim Kok. De initiatiefnemers van de beweging waren journalist Han Lammers (1931-2000), econoom prof Hans van de Doel (1937-2012) en Arie van der Zwan. Zij redigeerden in september 1966 het manifest 'Tien over Rood'. Ze hadden kennis kunnen nemen van het partijprogramma van de PvdA nog voor het gedrukt was en besloten dat ze het voor wilden zijn. Daarom zorgden ze ervoor dat het in één weekend werd geschreven, gezet, gedrukt en uitgegeven. Nieuw Links is te beschouwen als het kindje van de Studentenopstand. Het was een oerlelijk kindje, voorbestemd om links tot neergang te verleiden. Het is

marxisme vertaald naar de nieuwe dagelijkse politieke realiteit van links.

‘Kenmerkende programmapunten’ van Tien over Rood:

De PvdA neemt niet deel aan een regering, tenzij vaststaat dat de ontwikkelingshulp in 1970 twee procent van het nationale inkomen bedraagt.

Iedere gekozen volksvertegenwoordiger dient de plicht te worden opgelegd tot openbare verantwoording, die kan worden afgedwongen.

Het parlement dient in staat te worden gesteld ongelimiteerd openbare hoorzittingen te houden van elkeen die naar oordeel van het parlement nuttige informatie kan verstrekken.

Elk verkiezingsprogramma van de PvdA dient een minimum te bevatten, zonder de uitvoering waarvan de Partij van de Arbeid niet aan coalities zal deelnemen.

Onvoorwaardelijke erkenning van de DDR en van de Vietcong is noodzakelijk. De PvdA dient het initiatief te nemen tot een Europese veiligheidsconferentie met de landen van het Warschaupact.

Nederland behoort uit de NAVO te treden wanneer Spanje lid van de NAVO wordt of wanneer Portugal bij de herziening van het verdrag als lid wordt gehandhaafd.

Het is wenselijk dat Nederland een republiek wordt zodra de regering van koningin Juliana eindigt.

De belasting op erfenissen en schenkingen moet progressief oplopen en boven de honderdduizend gulden negenennegentig procent bedragen.

De PvdA dient een inkomenspolitiek te ontwerpen, door middel waarvan het verschil tussen de hoge en lage inkomens wezenlijk kleiner wordt.

De werknemers in de bedrijven moeten directe invloed krijgen op het bestuur van hun ondernemingen.

Als meest prominente voormannen van Nieuw links golden Van der Louw (vicevoorzitter), Hans Ouwerkerk (kandidaat-secretaris), Max van den Berg, Jacques Wal-lage en Relus ter Beek (kandidaat-internationaal secre-taris). Zij rekenden af met de oude garde in de PvdA.

Revolutionaire tijd

Nieuw Links was een revolutionaire beweging. De hele cultuur ademde in die tijd revolutie. De muziek was revolutionair, de drugscene was revolutionair, de seks was revolutionair en onderlinge relaties waren revolutionair. De politiek kon niet achterblijven. Het moest anders. Weg met autoriteit, weg met de kerk, weg met het koningshuis, weg met oude conventies, weg met die ouwe troep. Leef je uit en doe waar je zin in hebt.

De opstellers van het manifest waren ontevreden over de - naar hun oordeel - te onduidelijke en te conservatieve koers van de partij. De vernieuwers wensten een linkser standpunt in te nemen, althans wat zij meenden dat links moest zijn. Ze wilden eveneens een positieve herbe-zinning op de relatie tot het marxisme. Partij-icoon Wil-lem Drees nam afscheid van de partij⁴. Hij vermoedde dat de werkelijke doelen van Nieuw Links anders waren: 'Het hoofddoel van Nieuw Links was niet het opperen van

---

4 Zijn zoon en naamgenoot startte DS70, wat een kort leven beschoren was.

nieuwe denkbeelden, maar jonge, eerzuchtige, laten we hopen ook idealistische jongeren, waren erop uit met alle middelen zittende bestuurders van afdelingen en gewesten en raads- en Kamerleden te vervangen'. Drees maakte zich ernstig zorgen om de positieve houding van Nieuw Links tegenover linkse dictaturen zoals Sovjet Unie, China en Cuba en over de scepsis tegenover de NAVO. Programmapunten van Nieuw Links werd aangenomen op het PvdA-congres van 1967. Op datzelfde congres werden zeven leden van Nieuw Links in het partijbestuur gekozen. In 1969 werd André van der Louw gekozen tot vicevoorzitter en werden tien Nieuw Linkse politici gekozen tot lid van het dagelijks bestuur. Het PvdA congres van 1971 versterkte de positie van Nieuw Links nog verder: Van der Louw werd voorzitter en Nieuw Links kreeg een absolute meerderheid in het dagelijks bestuur. Nieuw Links had veel van de gewenste wisseling van de wacht bereikt en hief zichzelf in 1971 op. Nieuw Links streefde ook naar samenwerking met andere progressieve partijen, die zou moeten leiden tot een progressief meerderheidskabinet. De politiek leider van de PvdA Joop den Uyl had weinig op met Nieuw Links, maar slaagde erin de beweging in te kapselen in de partij, tot onvrede van diverse partijleden. Nieuw Links kent een programma waar links nu grotendeels contrair aan is. Een schisma in de PvdA was het gevolg.

De Provobeweging manifesteerde zich in dezelfde jaren, een tegencultuur van antiautoritaire jongeren die zich met ludieke acties tegen het establishment keerde. Provo werd in 1967 opgevolgd door de Kabouterbeweging die aansluiting had op de hippiecultuur.

Een Opel Kadett voor de deur

Er is na de jaren zestig nooit een waarlijk rechts beleid geweest. Rechts bestond immers niet. Het gehele politieke toneel was naar links opgeschoven, top down, globalistisch. Links zat altijd aan de bestuurlijke knoppen, dus zij dragen verantwoordelijkheid. Rechts is pas opgekomen toen er ruimte ontstond door het opschuiven van het politieke toneel naar links. De vernieuwingsbeweging Nieuw Links ging van links naar nog linkser en zoog anderen mee. De arbeiders hadden hun AOW, ziektegeld, vakantie, TV en een Opel Kadett of VW Kever voor de deur. Hun kinderen konden studeren en een golf doctorandussen overspoelde het land. Het 'salon socialisme' ontstond, zweverig idealistisch en elitair. Dat ging van kwaad tot erger. De PvdA ging op zoek naar een nieuwe doelgroep zoals moslims, zwarten, immigranten en vrouwen. Zij werden immers onderdrukt en achtergesteld door de boze blanke man, ex-kolonist. Over massa-immigratie is door de decennia heen voortdurend heftig gesproken, maar om er paal en perk aan stellen kwam er niet van wegens het Vluchtelingenverdrag en de Mensenrechten, top down verdragen.

Massa-immigratie werd de lakmoesproef voor rechts of links beleid

Onder de kabinetten Lubbers, CDA, is de massa-immigratie in de jaren tachtig van de vorige eeuw pas echt goed op gang gekomen. Zelfs tot kort voor zijn overlijden heeft Ruud Lubbers (1939-2018) in NRC Handelsblad volgehouden dat de massa-immigratie voortgezet moet worden. Lubbers was links mede ten

gunste van ondernemers die van de lage lonen van immigranten konden genieten. Het was deze premier, die een goed economisch beleid voerde, 'Ruud Shock' genoemd in het buitenland vanwege het aan de praat krijgen van Nederland als zieke man van Europa. Lubbers meende dat "gastarbeiders voor de opbouw van Nederland hadden gezorgd." Later zei hij dat "massa-immigratie nodig is contra de vergrijzing." Dat was twee keer onjuist. De opbouw van Nederland vond immers plaats in de jaren vijftig en jaren zestig toen Nederland nog een emigratieland was en geen immigratieland. De Turkse en Marokkaanse gastarbeiders kwamen pas in de jaren eind zestig en zeventig - 25 jaar na de Tweede Wereldoorlog - toen de opbouwfase van ons land royaal voorbij was. Lubbers, was een top down-denker, kosmopolitisch links. Lubbers heeft 30 miljard gulden uit de pensioenpotten van het ABP gehaald via de Brede Herwaardering voor overheidsuitgaven waaronder ambtenaren salarissen. Dit werd de "Pensioenroof" genoemd. De massa-immigratie kwam daarna verder op gang via links beleid van premier Mark Rutte. Hij zou er zich "persoonlijk voor zou inzetten dat paal en perk aan de immigratie wordt gesteld", maar daar kwam niets van terecht. Links heeft door het decennialange cordon sanitaire van rechts de strategische plaatsen ingenomen, ten detrimente van wat democratie zou moeten zijn.

Links of rechts?

De gedachte dat de jaren zestig revolutionair waren verdient een randvoorwaarde. Het revolutionaire geldt enkel voor de hoogopgeleiden, de studenten en docenten.

De rest van de bevolking was rechts. De Boerenpartij van boer Koekkoek kreeg in 1966 zelfs in Amsterdam vier keer zoveel stemmen als Provo. De slogan van De Boerenpartij was ‘Voor Recht, Vrijheid en Gezag’. Het effect van de Studentenopstand was dat de ‘Umwelt’, de (politieke) cultuur naar links opschoof, eerst vrijwel onmerkbaar, maar het kreeg allengs steeds duidelijker vorm. Zelfs zodanig dat politieke partijen die eerst als rechts of midden golden, nog steeds zo genoemd worden, maar in culturele zin links werden.

Nieuw Links en New Left

De Nieuw Links beweging had tot gevolg dat het klassieke links/rechts paradigma ophield te bestaan. Over de naamgeving “Nieuw Links” was nagedacht. De term ‘nieuw’ doet het altijd goed, zoals bekend is in de reclamewereld. ‘Links’ was ook goed gekozen, want na de Tweede Wereldoorlog had fascisme het etiket rechts opgeplakt gekregen. Rechts werd sindsdien als ‘door-en-door slecht’ gepercipieerd. De gehele politiek werd met dat basisbeginsel doortrokken: rechts staat voor fascisme en is dús weezinwekkend. Marcel van Dam heeft daaraan het meest pregnant uiting gegeven in de richting van prof. Pim Fortuyn⁵. De kunst voor de bestaande politieke partijen was dus om vooral niet voor rechts versleten te worden. Rechts verdween van het politieke toneel, maar het liet een gigantisch hiaat achter dat ooit benut móest worden. De trigger daartoe was, zoals bekend, de massa-immigratie waarvan de bevolking op

---

5 Vicepresidentskandidaat Tim Walz van de Democraten noemt Trump-Vance “weird”

een gegeven moment zei: “*tot hier en niet verder!*” De Nieuw Links beweging in Nederland was niet uniek in het Westen. In vele westerse landen deden zich soortgelijke bewegingen voor. In de Verenigde Staten ontstond vrijwel tegelijkertijd New Left en in Frankrijk ‘nouvelle gauche’, in Duitsland Neue Linke en in Spanje Nueva Izquierda, in Groot-Brittannië New Left.

Het gedachtegoed van het Amerikaanse New Left kwam uit de koker van het Institute for Policy Studies. De joodse taalkundige en linkse denker Noam Chomsky wordt genoemd als mede-instigator. New Left werd gefinancierd door de Rockefeller en de Ford Foundation om vooral hun belangen veilig te stellen. De Duitse filosoof Herbert Marcuse wordt de ‘vader van nieuw links’ genoemd. De basis was een opstand teweeg te brengen contra autoritaire structuren, contra vervreemding, contra de Vietnamoorlog, contra het orthodoxe marxisme en in de VS kwam een formeel einde aan de rassensegregatie. Deze cultuurmarxistische bewegingen zijn weliswaar sociaal-cultureel links, maar economisch en financieel rechts. Het was en is globalistisch, top down, het grootbedrijfsleven bedienend, wars van ‘bottom up’.

In feite kan het de betrokkenen weinig schelen of het beleid links of rechts heet. Waar het om draait is macht en het bedienen van gevestigde belangen. Dat is nog steeds het geval in een stevig conglomeraat van instellingen, wetenschap, cultuur, economie en financiën die allen identiek gedachtegoed uitdragen.

Nieuw Links is een psychologische strategie die perfect werkt met de bedoeling de massa naar je hand te zetten. Als je het er niet mee eens bent, dan ben je niet

‘progressief’ en val je af. De macht moet geconsolideerd worden en dat doe je via het onderwijs want ‘wie de jeugd heeft, heeft de toekomst’. Onderwijzers moeten dus geen ‘afwijkend’ gedachtengoed aanhangen (PVV’ers worden nog steeds geweerd in een uiterst krappe arbeidsmarkt). Het curriculum wordt links, reden voor ouders om hun kinderen over te plaatsen. In Nederland is er in 2024 ten lange leste wat ruimte gekomen voor een behoudender politiek beleid. Maar de effectiviteit daarvan is (vooralsnog) gering, gegeven de ‘progressieve’ omgeving, waar amper doorheen te breken valt.

In China vond de Culturele Revolutie plaats van 1966 tot 1976 met veel doden ten gevolg. De revolutie werd opgestart door Mao Zedong, de toenmalige voorzitter van de Communistische Partij van China. Zijn tegenstanders werden uit de weg geruimd en Mao kreeg de absolute macht terug die hij was kwijtgeraakt door het mislukken van de Grote Sprong Voorwaarts. De Culturele Revolutie ging voorbij en China is enkel nog in naam communistisch. In het westen ging de culturele revolutie van Nieuw Links ook voorbij, maar het woekerde door in cultuurmarxisme, met cultuurafbraak en woke als uitersten.

Cultuurmarxisme

De vraag doet zich voor hoe het komt dat Nieuw Links zich over de volle breedte in het Westen kon settelen. Het antwoord voert ons terug naar de Tweede Wereldoorlog. Na de bittere en ellendige jaren van de Tweede Wereldoorlog heerste het sentiment van *“dit nooit weer. We gaan het nu geheel anders doen.”* Er kamen sterke krachten los

om ‘rücksichtslos’ naar een nieuwe maatschappijvorm te streven. Religie maakte niet langer daarvan deel uit. De studenten meenden dat het antwoord op de vraag welke kant de maatschappij op moest geleverd werd door de antikapitalistische en marxistische denkers van de Frankfurter Schule. Een groep van circa 15 joden verzamelden zich in het Institut für Socialforschung in Frankfurt in de jaren 1920. Door de opkomst weken ze tijdens de oorlog uit naar de Verenigde Staten. Na de oorlog kwam een aantal weer terug naar Europa, maar anderen bleven in de VS. De opdracht was om marxisme te vertalen naar de algehele westerse cultuur. Dat denkwerk is gedaan door de Italiaanse marxist Antonio Gramsci (1891-1937). De nieuwe denkrichting wordt cultuurmarxisme genoemd⁶. Nieuw Links kan het kindje worden genoemd van de studentenopstand, op haar beurt van de Frankfurter Schule.

Aldus wordt de kiem voor de opkomst van Nieuw Links eind jaren zestig van de vorige eeuw gelegd. Met de Studentenopstand veranderde marxisme van inhoud en focus. Marxisme gold in zijn meest basale vorm als een klassenstrijd ter bevrijding van arbeiders in het uitbuitende kapitalisme. Tijdens de zogenaamde ‘Lange Mars door de Instituten’ werd marxisme in verwaterde en amper nog herkenbare vorm in brede lagen van de samenleving ingezet om de cultuur binnen te dringen. Het was een indoctrinatie van bedrijven, rechters, kunst, sport, media, onderwijs en wetenschap. De focus van marxisme kwam niet langer te liggen bij arbeiders, maar

---

6 In mijn boek *Kafkaïstan*, 2024, ga ik uitgebreid in op deze ideologie

bij de gehele maatschappij en groepen die (vermeend) achtergesteld worden. Identiteitspolitiek werd ontwikkeld om die achterstelling te neutraliseren⁷. Aldus vindt een politiek beleid plaats, weg van “de gewone man” en arbeiders, naar identitaire groepen, zoals in LHBTI. De eigen cultuur en historie wordt dubieus genoemd en zwarte piet verdwijnt. Ex-premier Mark Rutte noemt Nederland ‘institutioneel racistisch’, daarmee de bevolking in de hoek zettend. Opvallend is dat de groepen waarvoor identiteitspolitiek bedoeld is, waaronder mensen met een allochtone herkomst, bescheiden affectie voelen voor dit beleid, soms zelfs afkeer.

De Lange Mars door de Instituties had tot gevolg dat de universiteiten, media, rechtelijke macht, bedrijfsleven en politiek naar links opschoof. Maar het electoraat, veranderde amper van opstelling en bleef relatief conservatief. De kloof was geboren en potentie voor rechts ontstond.

Janmaat en Fortuyn

Hans Janmaat en Pim Fortuyn waren de eerste waarschuwingssignalen voor links, maar het werd genegeerd. Ze werden uitgescholden. Prof. Pim Fortuyn werd door een extreem linkse man in 2002 vermoord. Hans Janmaat haalde in de jaren tachtig en negentig met moeite stemmen bij elkaar. Op het hoogtepunt in 1994 haalde hij 2,5% van de stemmen. Pim Fortuyn kwam in 2001 boven drijven. In 2002 haalde de LPF, negen dagen na de moord op Fortuyn, 17% van de stemmen. We herinneren

---

⁷ Cultuur marxisme wordt beschreven in mijn boek ‘Kafkai-
stan’ en in ‘Cultuurmarxisme’ van Paul Cliteur

ons het legendarische debat van Pim Fortuyn met Ad Melkert, PvdA, en Ad Dijkstal (1943-2010), VVD, onder leiding van Paul Witteman. De topics die toen aan de orde kwamen zijn nog steeds actueel. Er is amper structureel actie genomen op de zorg, onderwijs en helemaal niet op asiel. Pim Fortuyn zei in 2002 tegen de Volkskrant: *‘Veertig duizend per jaar, dat is in vier jaar de omvang van Groningen en meestal eerste klasse onderklasse’*. Men sprak daar schande van. Maar nu niet langer. De ban van het moralisme hierover is doorbroken. PVV verbrak dat record in 2023 met 23,5% van de stemmen. Deze partij is een cultureel conservatieve partij maar economisch links, gericht op bestaanszekerheid en patriottistisch. Daar zitten thans de meeste kiezers.